...JOWY OŚRODEK BADAŃ I ...KUMENTACJI ZABYTKÓW W WARSZAWIE
Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	Ł	M	N	O	P	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	Nr

1.Obiekt
SYNAGOGA

2.Czas powstania
W latach 1902-1903

3.Miejscowość:
KIELCE

Zdjęcia, plan sytuacyjny, rzuty:

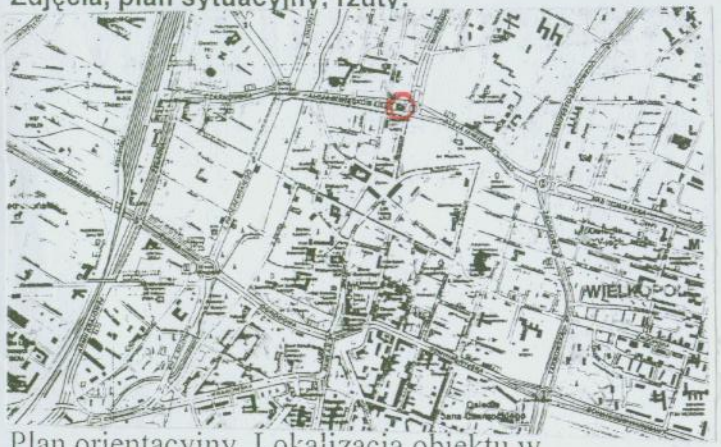

Plan orientacyjny. Lokalizacja obiektu w czerwonym kółeczku.

Plan sytuacyjny

Elewacja frontowa

4. Adres:
KIELCE, ul. Warszawska nr 17
Nr hipoteczny

5.Przynależność administracyjna:
województwo: świętokrzyskie
gmina: Kielce

6.Poprzednia nazwa miejscowości:
Kyelcia, Kelce, Kilcia, Kylciensis, Kielcze, Kyelcze, Kelcze, Kylcia, Klece

7.Przynależność administracyjna przed 1975 r.
województwo: kieleckie
powiat: kielecki

8. Właściciel i jego adres:
Żydowska Gmina Wyznaniowa w Katowicach (?)

9. Użytkownik i jego adres:
Archiwum Państwowe w Kielcach, ul. Warszawska nr 17

10. Rejestr zabytków
nr 1038
data: 14.07.1987 r.

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu:
W książce „Słownik historii kieleckich Żydów" autorstwa K. Urbańskiego i R. Blumenfelda napisano, że kielecka synagoga została wybudowana w latach 1902-1903. W publikacji K. Urbańskiego „Kieleccy Żydzi" podano, że 28 czerwca 1902 r. namiestnik gubernii położył kamień węgielny pod przyszłą synagogę, natomiast 18 września 1903 r. świątynię udostępniono społeczności żydowskiej. Natomiast J. L. Adamczyk w „Przewodniku po zabytkach architektury i budownictwa Kielc" pisze, że prace przy synagodze rozpoczęto w 1901 r., natomiast jej budowę ukończono w 1903 r. W materiałach publikowanych na temat kieleckiej synagogi znajduje się informacja, że została ona zbudowana na gruncie przy ul. Nowowarszawskiej, ofiarowanym gminie żydowskiej przez bogate małżeństwo Esterę i Mojżesza Pfefferów. Pfefferowie przekazali jednocześnie na koszty budowy synagogi 20 000 rubli. Budowa gmachu synagogi nie wszystkim się podobała, bowiem grupa tzw. postępowych Żydów uważała, że pieniądze przeznaczone na jej budowę należało wydać na cele filantropijne. Autorem projektu budynku był architekt Stanisław Szpakowski. W 1905 r. uzyskał on stanowisko inżyniera-architekta guberni kieleckiej. W Kielcach jego dziełem był projekt cerkwi wojskowej z 1902 r. (obecnie kościół garnizonowy przy ul. Karczówkowskiej), projekt kościoła św. Krzyża, Był autorem dwóch kamienic istniejących do dziś u zbiegu ulic Karczówkowskiej i Chęcińskiej, oraz przy ul. Prostej. Ponadto zaprojektował gmach dla wyrobów emaliowanych przy fabryce odlewów „Ludwików" w Kielcach. Ostatnim jego projektem był projekt piętrowego domu jako schroniska dla księży emerytów w Kielcach, przy obecnej alei IX Wieków Kielc. Celem zdobycia funduszy na uporządkowanie otoczenia, miejsca siedzące w synagodze były odpłatne. W latach 1907-1908 wzniesiono mur, bramę, dom dla rabina oraz mykwę. Udało się również wybrukować plac wokół świątyni. W synagodze kieleckiej rabinami byli m.in. Mojżesz Twerski (po rabinie Goldrecie), Dawid Rapaport, Mojżesz Jerozolimski. W czasie I wojny światowej budowlę i ogrodzenie uszkodził pocisk artyleryjski. W 1940 r. obiekt służył okupantowi niemieckiemu jako areszt i skład towarów.Obiekt został zniszczony podczas II wojny światowej w 70 procentach. Całkowitej dewastacji uległo też wyposażenie ruchome. Decyzja o odbudowie synagogi zapadła w 1951 r. Projekt przebudowy budynku i dobudowy na nim attyki - jak podaje K. Myśliński w „Zabytkach architektury i budownictwa w Polsce. Województwo kielwckie" - wykonał architekt Jerzy Żukowski (?). Natomiast K. Urbański w „Słowniku kieleckich Żydów" pisze, że budynek odrestaurowano w latach 1951-1955 według projektu W. Dmocha. Do odbudowanego gmachu, w 1955 r. przeniesiono Archi-

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrze, wyposażenie, instalacje):
Sytuacja: Synagoga znajduje się u zbiegu alei IX Wieków i ul. Warszawskiej. Zwrócona jest frontem w kierunku zachodnim. W niewielkiej odległości od budynku od strony zachodniej, znajduje się Mur Pamięci (wzniesiony w 1996 roku) oraz pamiątkowa tablica umieszczona na kamieniu. Za nimi znajduje się skwerek – pomiędzy dwoma pasmami alei IX Wieków Kielc, otoczony od alei żywopłotem. Na skwerku rośnie kilka drzew. Natomiast od strony wschodniej zlokalizowane jest rondo. W miejscu ronda w przeszłości stały dwa budynki murowane z cegły, w których jeszcze w latach 60. XX w. mieścił się internat męski Liceum Technik Plastycznych. W pobliżu synagogi znajduje się budynek księży emerytów - wzniesiony w latach 1925-1929. Na planie sytuacyjnym z 1949 r. na działce oprócz synagogi zlokalizowany jest dom dla rabina. Na fotografii sprzed II wojny światowej, widoczny jest mur z bramą, pomiędzy synagogą a ulicą (obecnie ul. Warszawską).
Materiał, konstrukcja, technika: Fundamenty kamienne. Ściany wzniesione są z cegły na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowane. Stolarka okienna i drzwiowa – drewniana. Podłogi – parkiet (pokoje biurowe, pracownia naukowa, pracownia introligatorska), lastrico (magazyny archiwalne, biblioteka, klatki schodowe, pomieszczenia sanitarne), beton (pomieszczenia gospodarcze, piwnice, strychy użytkowe). Ściany pomieszczeń sanitarnych wyłożone są na pewną wysokość płytkami ceramicznymi). Wierzch budynku nakryty jest papą. Schody kamienne, wyłożone płytkami z lastrica. Przy schodach balustrada żeliwna z drewnianą poręczą. Stropy żelbetowe.
Rzut: Orientowana, z korpusem głównym na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu, z dobudówkami od strony południowej i północnej. Obecnie w budynku na parterze, w części zachodniej znajduje się kilka pomieszczeń (m.in. przedsionek, pracownia naukowa, portiernia, sekretariat, pokój dyrektora, pomieszczenia sanitarne i korytarzyk, rozmieszczone wokoło hallu i klatki schodowej. Natomiast w części wschodniej synagogi znajduje się magazyn archiwaliów, do którego prowadzi wejście z hallu.
Bryła: Budynek wolnostojący, podpiwniczony, piętrowy o ciężkiej bryle, z dwoma przybudówkami przy elewacji południowej i z dwoma przybudówkami przy elewacji północnej, zwieńczonymi balustradą z tralek. Obiekt posiada płaskie nakrycie. Pierwotnie miał dach dwuspadowy, z ozdobnymi attykami od strony wschodniej i zachodniej.
Elewacje: Pierwotnie budynek miał elewacje z surowej cegły. Fasady, zwłaszcza szczyty i obramienia otworów okiennych oraz drzwiowych, pokrywała dekoracja architektoniczna, składająca się z motywów stylizowanych orientalnych – mocno tu przekształconych. (Pierwotny wygląd synagogi przedstawiony jest na załączonych do karty ewidencyjnej wkładkach – patrz: fotografia sprzed II wojny światowej oraz rysunki elewacji). Swym wyglądem nawiązywała do wznoszonych wówczas w Europie synagog w Wiedniu i Wrocławiu. W przebudowanym w latach 1951-1955 budynku, pozbawiono pierwotnego wystroju elewacji. Budynek zdominowała attyka z wąskimi wnękami zwieńczonymi półokrągło oraz klasycyzujące podziały elewacji. Na przybudówkach znajdują się balustrady z tralek, przedzielonych niskimi czworobocznymi słupkami. W elewacji zachodniej parteru – w części środkowej, znajduje się kamienny portal, w którym umieszczone są drzwi drewniane dwuskrzydłowe z płycinami. Przed wejściem są kamienne schody. Okna w budynku są dwuskrzydłowe, o pięciu szybach w skrzydle. Okna na parterze zabezpieczone są metalowymi kratami. Przy budynku zamontowane są blaszane rynny.
Wnętrza: W książce „Słownik historii kieleckich Żydów" autorstwa K. Urbańskiego i R. Blumenfelda , na temat wnętrza kieleckiej synagogi przed jej zniszczeniem napisano: „Niezwykle dekoracyjne było wnętrze. W głównej sali modlitw na suficie na tle błękitnego nieba ukazane było 12 plemion Izraela; po prawej stronie wejścia wymalowano wielką ścianę płaczu z Jerozolimy, natomiast z lewej strony, nad grobem Matki Racheli, stała dekoracyjna bima. Na wschodniej ścianie znajdowała się szafa, zwieńczona złotą koroną. Z prawej strony sali modłów była szeroka galeria dla chóru. Balkony dla kobiet wsparte były na słupach malowanych na kolor marmuru". Obecnie wnętrza dostosowane są do działalności archiwum, wyposażone we współczesne sprzęty.
Wyposażenie: Nie zachowało się pierwotne wyposażenie, które zostało zniszczone w czasie II wojny światowej i po wojnie.
Instalacje: elektryczna, wodno-kanalizacyjna, centralnego ogrzewania z własnej kotłowni. Ponadto zamontowane są instalacje specjalistyczne – sygnalizacja przeciwpożarowa, przeciw włamaniowa oraz kamery.

ciąg dalszy opisu

wum Państwowe.

Styl. Do przebudowy budynek był w stylu eklektycznym, w którym na fasadzie i obramowaniu otworów otworów okiennych znajdowały się skromne dekoracje roślinne zaczerpnięte z architektury arabskiej i romańskiej. Po przebudowie obiekt przybrał wygląd budowli socrealistycznej.

14. Kubatura:	15. Powierzchnia użytkowa:	16. Przeznaczenie pierwotne:	17. Użytkowanie obecne:
9.011,0 m^3	1. 234,12 m^2	W okresie międzywojennym synagoga była miejscem modłów i uroczystości. Mieścił się w niej także cheder. W czasie II wojny gmach służył jako areszt i skład towarowy.	Działalność Państwowego Archiwum w Kielcach.

18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja:

Ponieważ w czasie II wojny światowej i tuż po jej zakończeniu synagoga została zniszczona w około 70 %, w latach 1951-1955 przystąpiono do jej odbudowy, a właściwie do przebudowy budynku. Podczas tej przebudowy zmieniony został jej pierwotny wygląd zewnętrzny i częściowo rozplanowanie wnętrza, które dostosowano do działalności archiwum. Między innymi przecięto salę modłów stropem i zmieniono okna (zarówno w ich wielkości, jak i w wyglądzie). Zlikwidowano wejścia w niektórych przybudówkach np. od strony południowej. Pierwotny styl eklektyczny przybrał wygląd, w którym w zwieńczeniu budynku dominuje attyka, a na elewacjach wybijają się klasycyzujące podziały. Zlikwidowano przy synagodze ogrodzenie murowane z bramą. Prawdopodobnie w 1995 lub 1996 r. odnowione zostały elewacje synagogi, z funduszy wojewody. W późniejszych latach we własnym zakresie pomalowano niektóre pomieszczenia, a także dokonano wiele innych drobnych napraw.

19. Stan zachowania, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje, dachy:

Na klatce schodowej, w niektórych miejscach widoczne są pęknięcia tynku i odpryski ściany. W niektórych pomieszczeniach nie malowane od kilku lat ściany, są przybrudzone. Stolarka okienna jest nieszczelna i porażona przez owady.

Przy przybudówce zlokalizowanej przy elewacji południowej korpusu głównego,w części górnej odpada częściowo tynk.Na ścianach zewnętrznych budynku widoczne są zacieki.

20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie:

Wymiana stolarki okiennej, a także pomalowanie niektórych wnętrz.

21. Akta archiwalne i źródła ikonograficzne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania):

1. Projekty wyk. przez Z. Wróblewskiego i P. Przybylskiego (z Centralnego Biura Projektów Architektonicznych i Budowlanych Przedsiębiorstwa Państwowego Wyodrębnionego Oddział w Kielcach). Plan inwentaryzacyjny budynku byłej synagogi przy ul. Daszyńskiego w Kielcach. 1949 r., Urząd Wojewódzki Kielecki, Wydział Odbudowy, Oddział Budownictwa, Archiwum Państwowe w Kielcach, sygn. 3953.
2. Karta ewidencyjna budynku Archiwum Państwowego w Kielcach. Materiały z Archiwum Państwowego w Kielcach, Kielce 04.12.2002 r., mps.

22. Bibliografia:

1. Jan Leszek Adamczyk, Przewodnik po zabytkach architektury i budownictwa Kielc, Kielce 1998, s. 77.
2. Eleonora Bergman, Jan Jagielski, Zachowane synagogi i domy modlitwy w Polsce. Katalog, Warszawa 1996, s. 56-57.
3. Adam Penkalla, Żydowskie ślady w województwie kieleckim i radomskim, Radom 1992, s. 44-45.
4. Jerzy Szczepański, Architekci i budowniczowie. Kielecki słownik biograficzny, Warszawa – Kraków 1990, s. 146-148.
5. Krzysztof Urbański, Kieleccy Żydzi, Kraków, b.r.w., s. 45-46.
6. Krzysztof Urbański, Rafał Blumenfeld, Słownik historii kieleckich Żydów, Kielce 1995, s. 122.
7. Artykuły prasowe: Krzysztof Sowiński, Synagoga albo pieniądze, „Gazeta w Kielcach" dodatek „Gazety Wyborczej", nr 276, 26. Listopad 1999 r.; Juliusz Ćwieluch, Biblioteka po archiwum, „Gazeta Wyborcza-Kielce", nr 204, 2.IX.2003 r.; Marek Maciągowski, Synagoga po archiwum?, „Słowo Ludu", nr 274, 25.XI.1999 r.

23. Uwagi różne:

Poza synagogą – jak pisze K. Urbański w książce „Kieleccy Żydzi" - istniały jeszcze na terenie Kielc domy modlitw: Mordki Charensdorfa (ul. Bodzentyńska), Perla Goldberga (ul. Wesoła 2), Dawida Chroberskiego (ul. Cicha 8) oraz Majlocha Sosnowskiego (ul. Bazarowa 6).

24. Opracował:

Tekst: mgr Edward Traczyński, XII.2005 r.

Plany, rysunki: archiwalne z 1949 r. (rzuty, elewacje, przekroje, więźba dachowa) - P. Przybylski i Z. Wróblewski. Rzut współczesny parteru wyk. E. Traczyński.

Zdjęcia fotograficzne: mgr inż. arch. Roman Mirowski, XII.2005 r.

Miejsce przechowywania negatywów: archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

25. Adnotacja o inspekcjach, informacja o zmianach (data, nazwisko wypełniającego):

26. Załączniki:

wkładka nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA **ZAŁĄCZNIK NR 1**

1.Miejscowość: KIELCE **2.Gmina:** Kielce **3.Województwo:** świętokrzyskie	**2. Obiekt (nazwa jak na karcie):** SYNAGOGA	**3. Zawartość wkładki** Rzuty

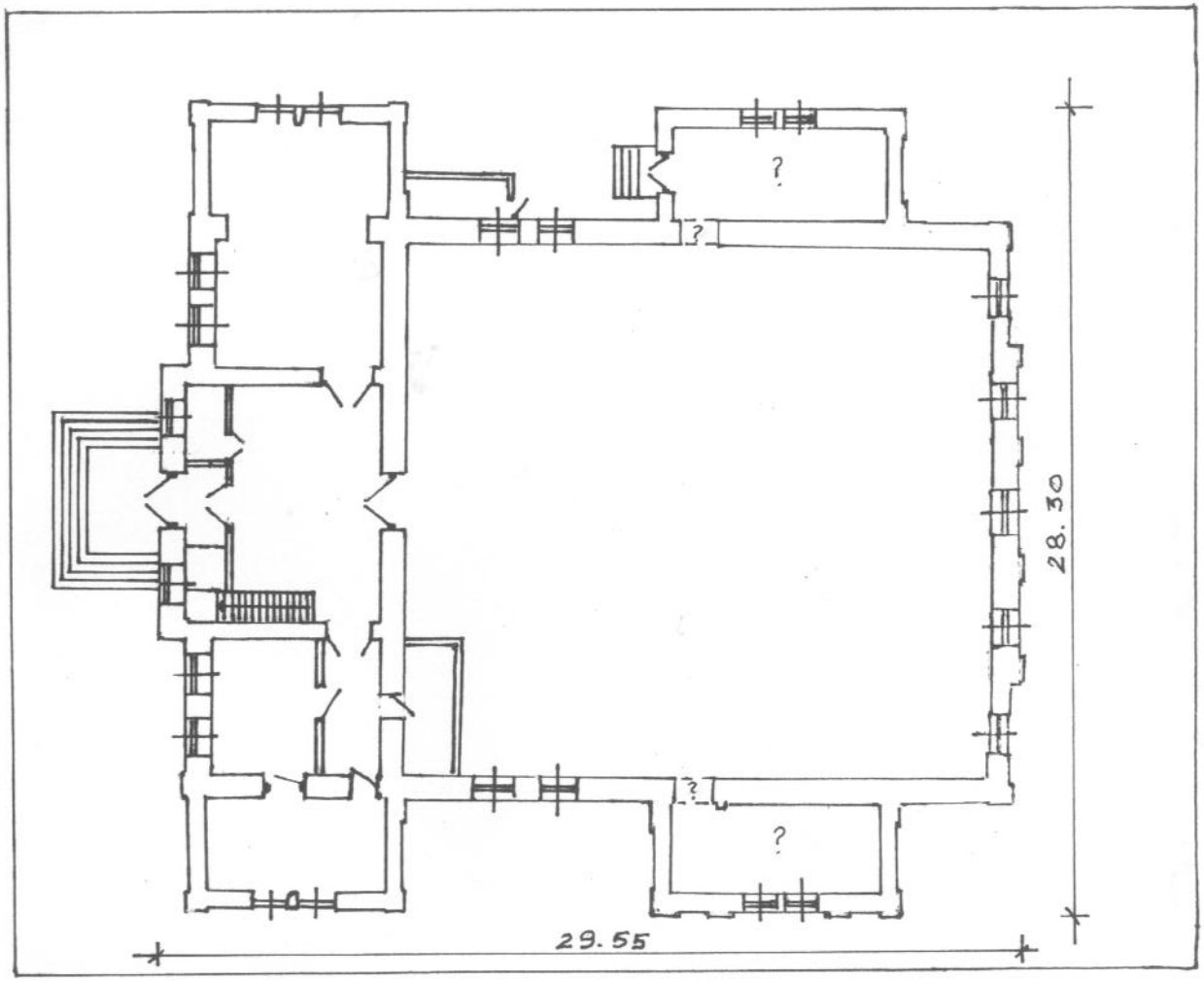

Rzut przyziemia (współczesny)

Wkładkę założył: mgr Edward Traczyński, XI.2005 r.
Miejsce przechowywania negatywów: archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA ZAŁĄCZNIK NR 2

1.Miejscowość: KIELCE 2.Gmina: Kielce 3.Województwo: świętokrzyskie	2. Obiekt (nazwa jak na karcie): SYNAGOGA	3. Zawartość wkładki Plany

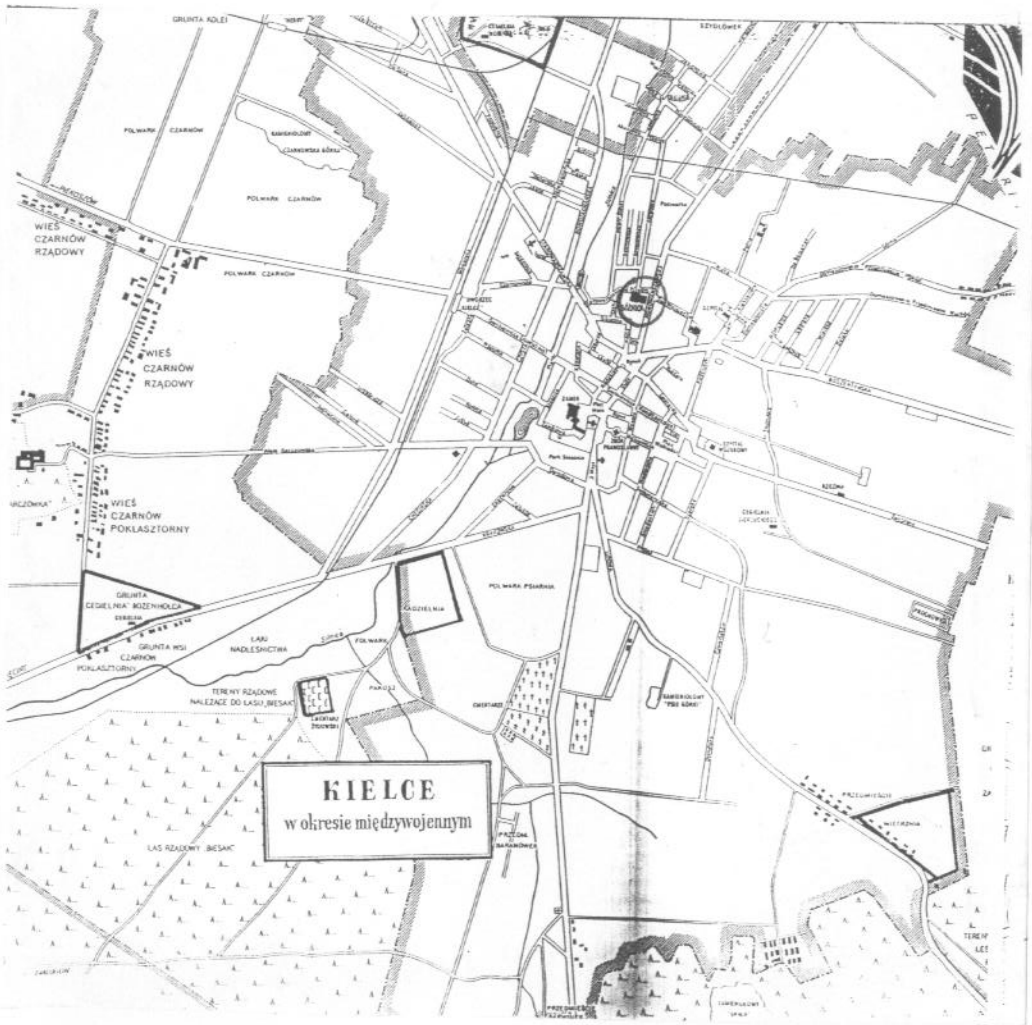

Lokalizacja synagogi na planie Kielc
z okresu międzywojennego

Wkładkę założył: mgr Edward Traczyński, XI.2005 r.
Miejsce przechowywania negatywów: archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach

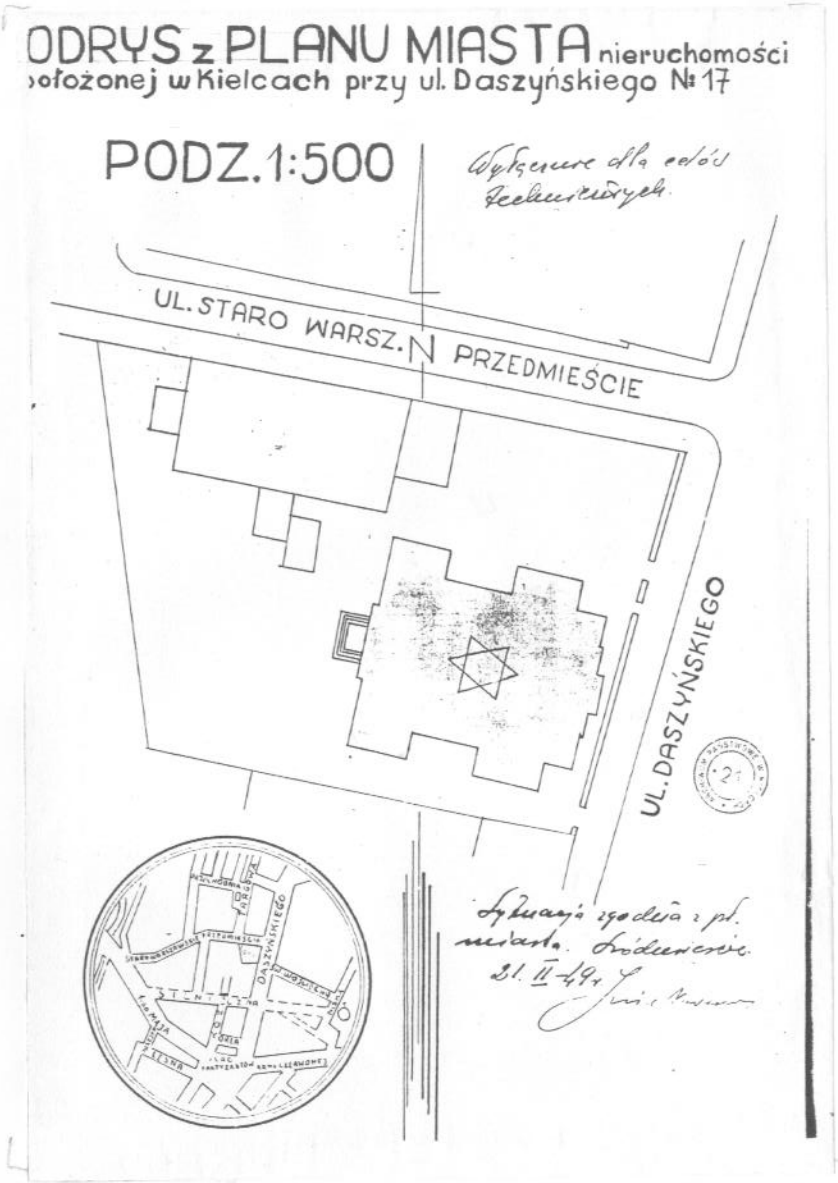

Plan sytuacyjny synagogi z 1949 r.

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA ZAŁĄCZNIK NR 3

1.**Miejscowość:** KIELCE 2.**Gmina:** Kielce 3.**Województwo:** świętokrzyskie	2. **Obiekt (nazwa jak na karcie):** SYNAGOGA	3. **Zawartość wkładki** Rzuty

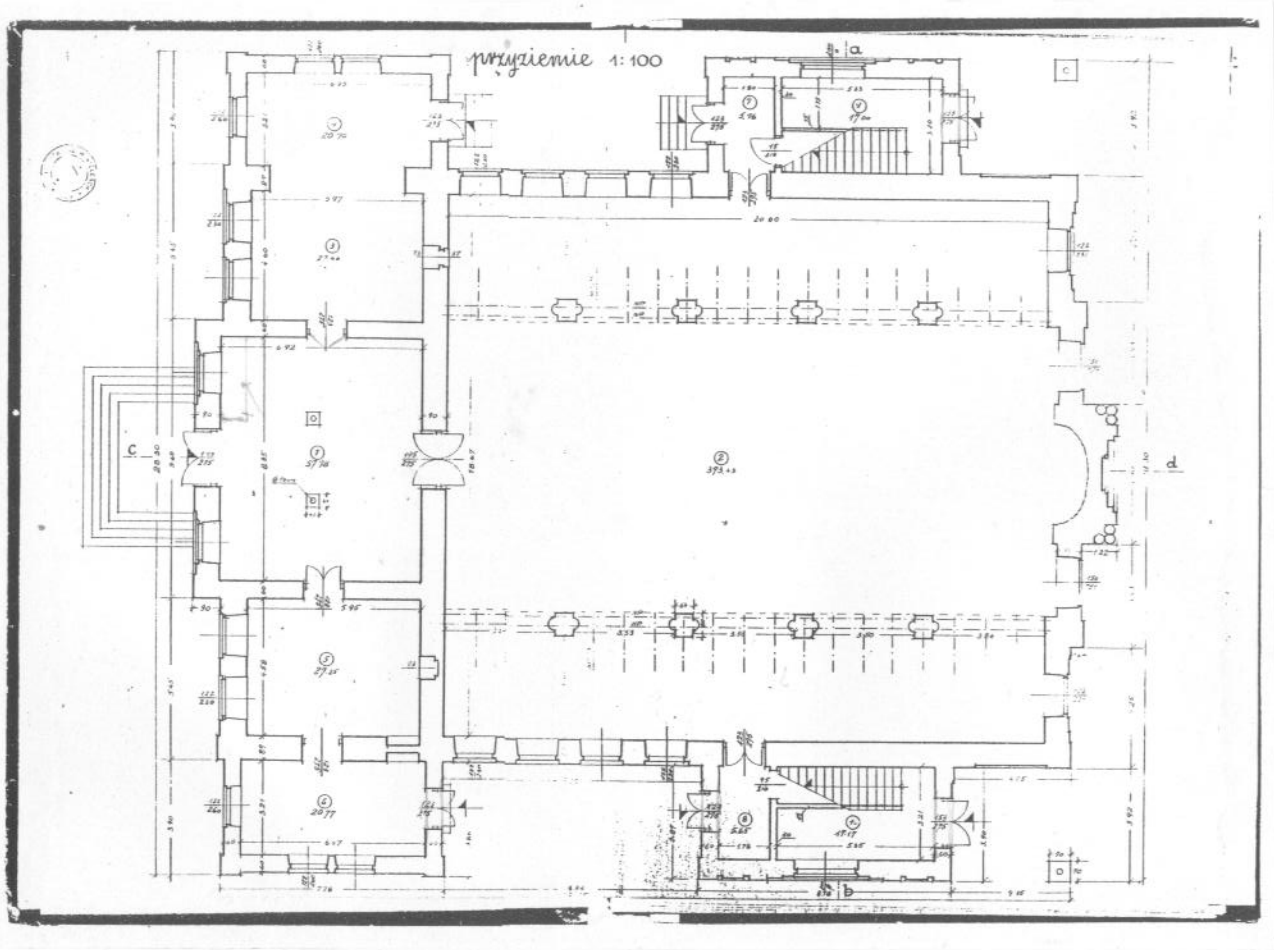

Rzut przyziemia. Projekt wyk. w 1949 r.

Wkładkę założył: mgr Edward Traczyński, XI.2005 r.
Miejsce przechowywania negatywów: archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach

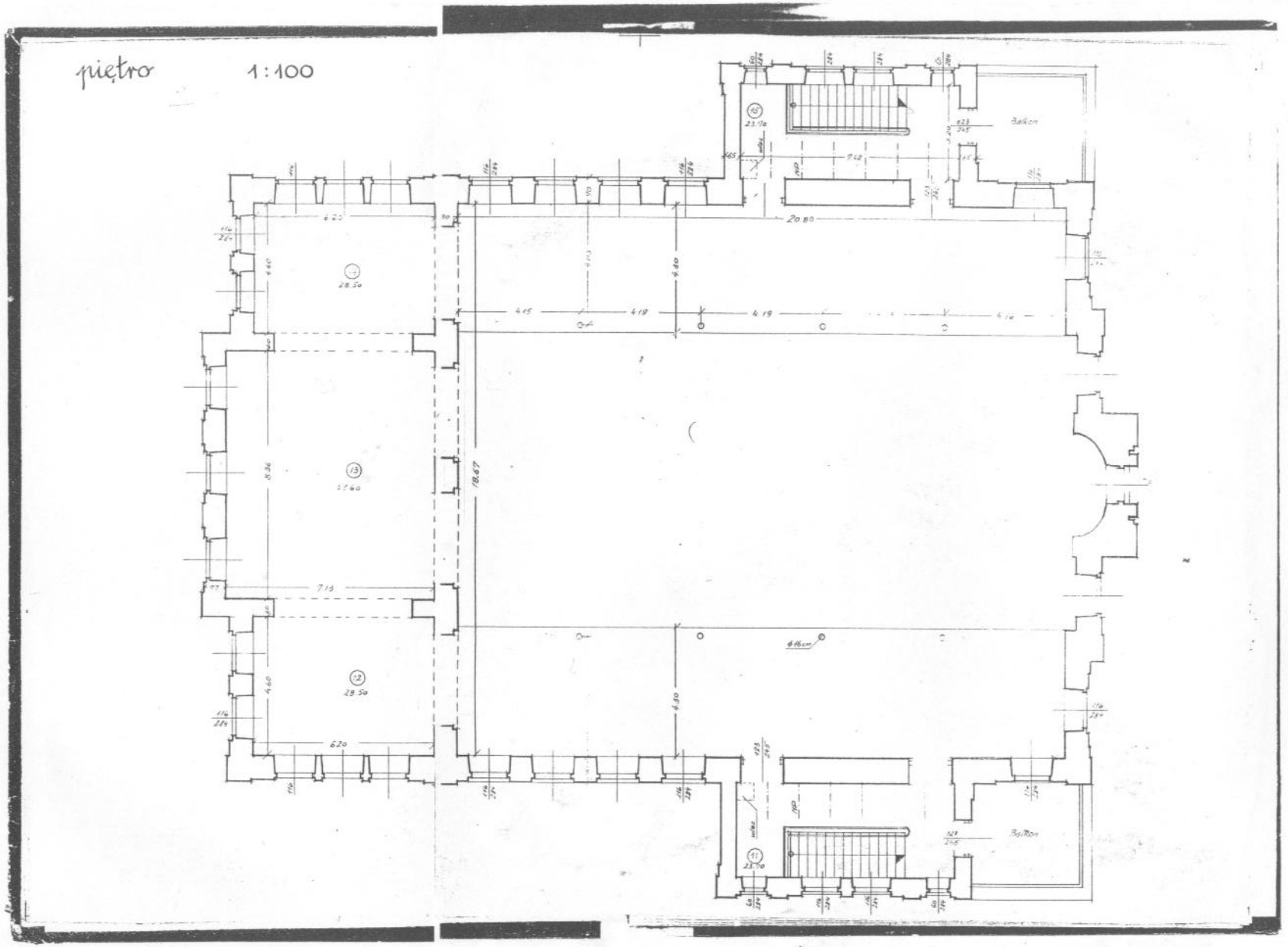

Rzut piętra. Projekt wyk. w 1949 r.

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA **ZAŁĄCZNIK NR 4**

1.Miejscowość: KIELCE 2.Gmina: Kielce 3.Województwo: świętokrzyskie	2. Obiekt (nazwa jak na karcie): SYNAGOGA	3. Zawartość wkładki Elewacje

6

widok frontowy /str. wschodnia/

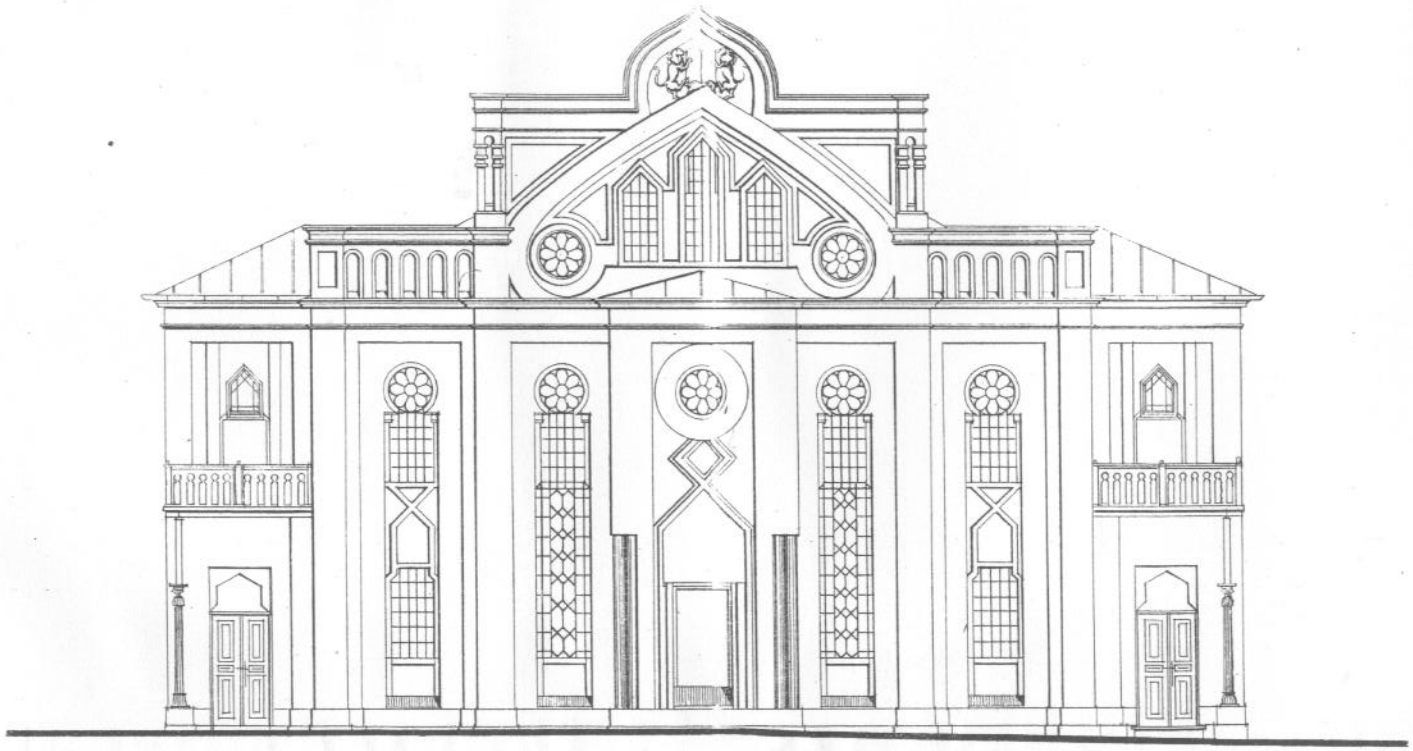

Elewacja wschodnia.
Projekt wyk. w 1949 r.

Wkładkę założył: mgr Edward Traczyński, XI.2005 r.
Miejsce przechowywania negatywów: archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach

7

widok od str. zachodniej

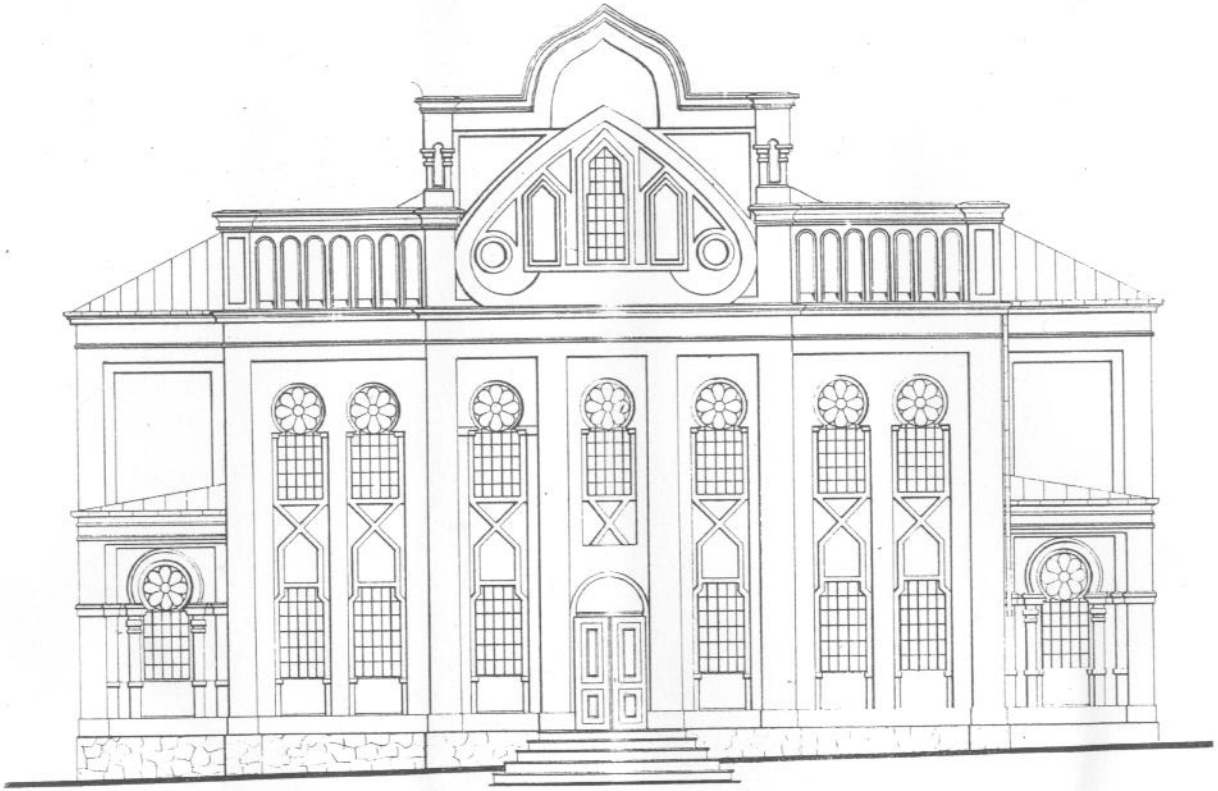

Elewacja zachodnia.
Projekt wyk. w 1949 r.

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA ZAŁĄCZNIK NR 5

1.Miejscowość: KIELCE 2.Gmina: Kielce 3.Województwo: świętokrzyskie	2. Obiekt (nazwa jak na karcie): SYNAGOGA	3. Zawartość wkładki Elewacja i przekrój

widok od str. południowej

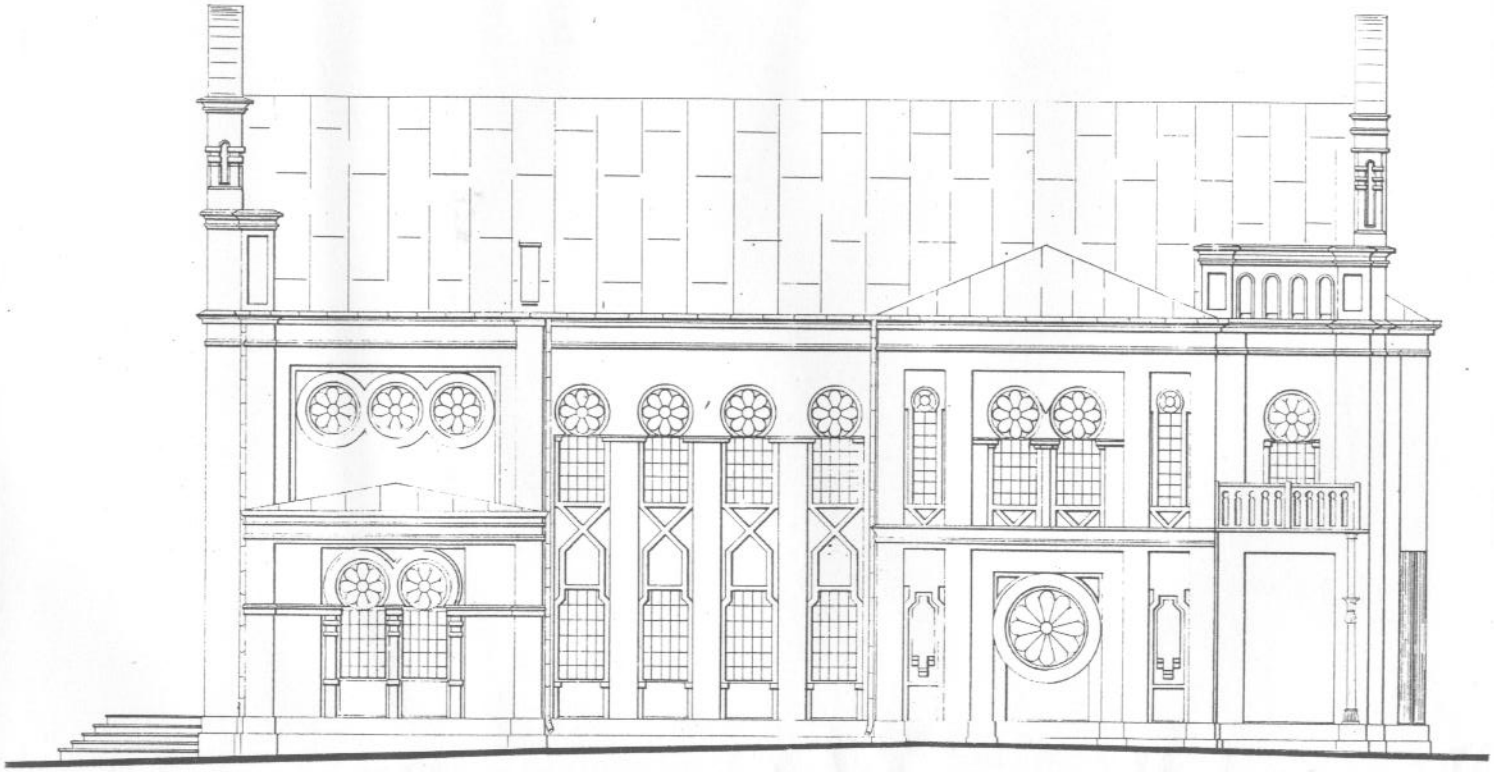

Elewacja południowa.
Projekt wyk. w 1949 r.

Wkładkę założył: mgr Edward Traczyński, XI.2005 r.
Miejsce przechowywania negatywów: archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach

przekrój c-d 1:100

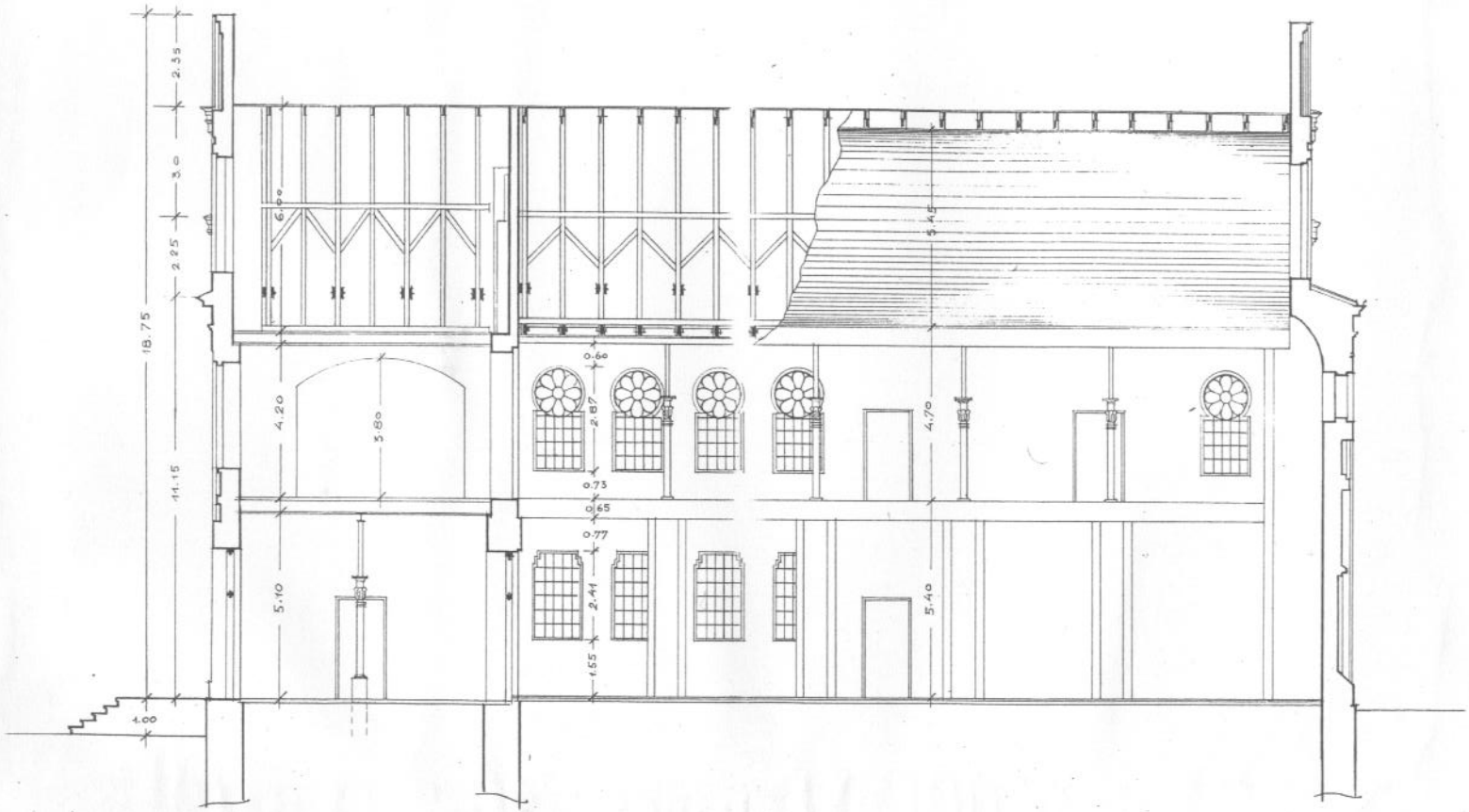

Przekrój podłużny. Projekt wyk. w 1949 r.

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA **ZAŁĄCZNIK NR 6**

1.Miejscowość: KIELCE 2.Gmina: Kielce 3.Województwo: świętokrzyskie	2. Obiekt (nazwa jak na karcie): SYNAGOGA	3. Zawartość wkładki Przekrój i więźba dachowa

przekrój a-b 1:100

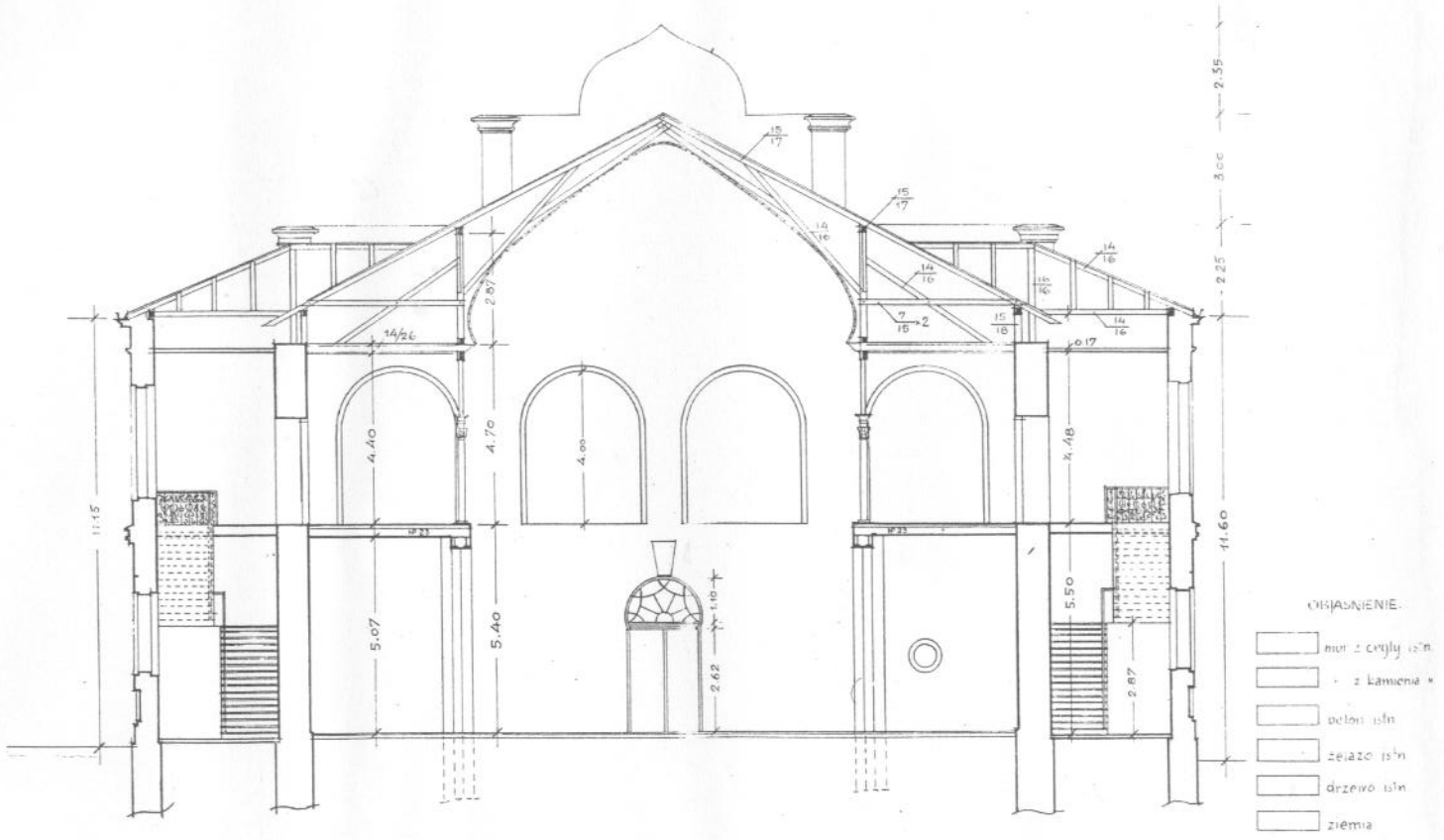

stv. zach.

Przekrój poprzeczny.
Projekt wyk. w 1949 r.

Wkładkę założył: mgr Edward Traczyński, XI.2005 r.
Miejsce przechowywania negatywów: archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach

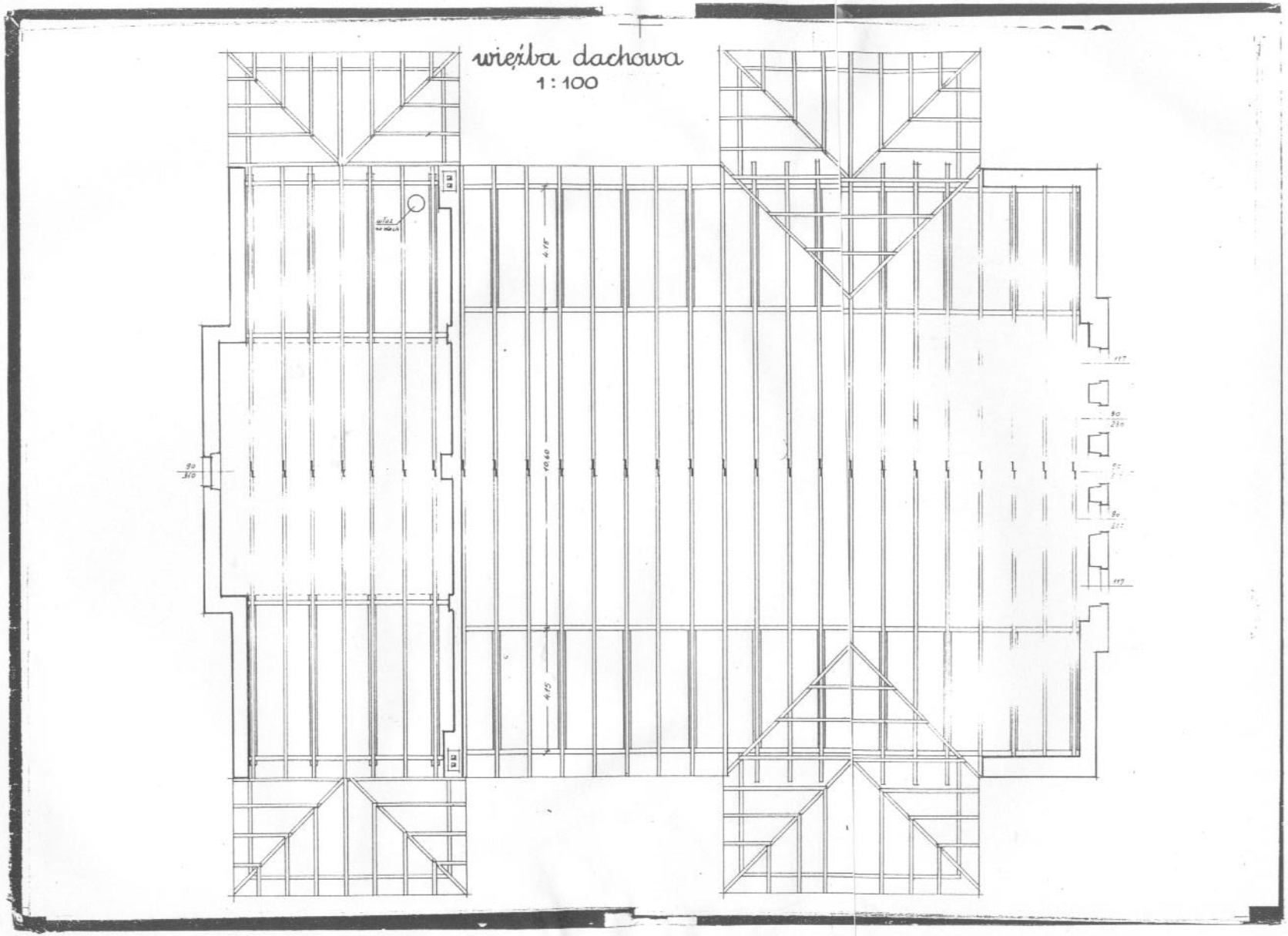

Więźba dachowa. Projekt wyk. w 1949 r.

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA ZAŁĄCZNIK NR 7

1.Miejscowość: KIELCE 2.Gmina: Kielce 3.Województwo: świętokrzyskie	2. Obiekt (nazwa jak na karcie): SYNAGOGA	3. Zawartość wkładki Fotografie budynku

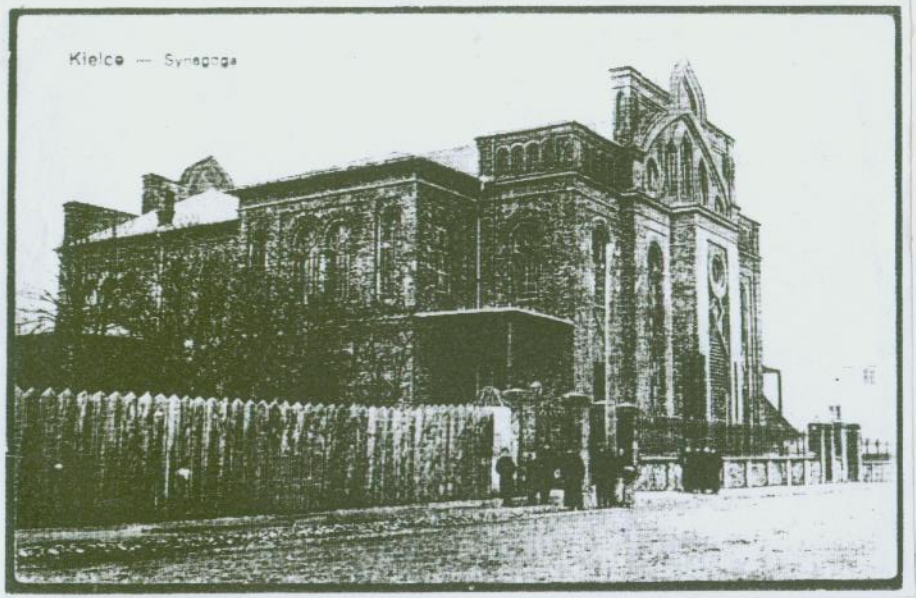

Synagoga przed II wojną światową. Elewacja południowo-wschodnia (reprodukcja pocztówki)

Elewacja zachodnia. Stan w grudniu 2005 r.

Wkładkę założył: mgr Edward Traczyński, XI.2005 r.
Miejsce przechowywania negatywów: archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach

Elewacja północna.Stan w grudniu 2005 r.

Elewacja północno-wschodnia.Stan w grudniu 2005 r.

Elewacja północno-wschodnia.Stan w grudniu 2005 r.

Elewacja południowo-wschodnia.Stan w grudniu 2005 r.

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA ZAŁĄCZNIK NR 8

1.Miejscowość: KIELCE 2.Gmina: Kielce 3.Województwo: świętokrzyskie	2. Obiekt (nazwa jak na karcie): SYNAGOGA	3. Zawartość wkładki Fotografie budynku

Fragment elewacji wschodniej.Stan w grudniu 2005 r.

Fragment elewacji południowej.Stan w grudniu 2005 r.

Fragment elewacji zachodniej - wejście do synagogi.Stan w grudniu 2005 r.

Wkładkę założył: mgr Edward Traczyński, XI.2005 r.
Miejsce przechowywania negatywów: archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach

Okno w elewacji wschodniej.Stan w grudniu 2005 r.